

Ndiaye Beránková, J. – Hauser, M. – Nesbitt, N. (eds.): **Revolutions for the Future: May '68 and the Prague Spring**. Lyon: Suture Press, Lyon 2020, 324 p., ISBN 978-2-9569056-1-5

Rok 1968 zostáva jedným z najbúrlivejších rokov v histórii. Bol poznamenaný historickými úspechmi, šokujúcimi atentátmi, nenávidenou vojnou a duchom rebélie, ktorý sa prehnal krajinami celého sveta. Udalosti Mája 1968 v Paríži a Pražskej jari v Československu neprestávajú ani po vyše 50 rokoch rezonovať v kolektívnej pamäti národov, ktoré ich zažili na vlastnej koži. Kniha *Revolutions for the Future: May '68 and the Prague Spring* je výsledkom nielen výbornej francúzsko-českej filozofickej spolupráce, vďaka ktorej si v priebehu uplynulých siedmich rokov pred pražským publikom „podávali kľúčky“ súčasní francúzski filozofi ako Alain Badiou, Étienne Balibar či Jacques Rancière. Publikácia vydavateľstva Suture Press, ktorá na prvý pohľad zaujme neobvyklou retro obálkou, je predovšetkým odrazom živého intelektuálneho záujmu francúzskych a českých akademikov, ktorí ponúkajú iné spôsoby artikulácie udalostí roku 1968, než na aké sme zvyknutí v novinárskom či politickom mainstreame. V stopách slávnej reformulácie Lenina od Louisa Althussera „*žiadny revolučný čin bez teórie*“ sa trinásť autorov zamýšľa nad teoretickým prínosom udalostí, ktoré sa odohrávali na dvoch miestach európskeho svetadielu: kríza vyvolaná revoltou parížskych študentov a štrajkom francúzskych robotníkov na jednej strane, na druhej strane krátka epizóda politicko-spoločenského uvoľnenia v Československou nazývaná „socializmus s ľudskou tvárou“.

V prvej eseji o udalostiach roku 1968 vo Francúzsku Jacques Rancière odmieta jej konvenčné sociologické interpretácie, ktoré ponúkal napríklad aj filozof a sociológ Raymond Aron. Máj 1968 nebol výsledkom zlyhávania sprostredkovateľských orgánov a kolektívnych pút ako konštitutívnych elementov modernej spoločnosti. Dokonca nebol ani poháňaný „dlhovlasými gitaristami“, ktorí sa búrili proti inštitúcii rodiny a volali po uvoľnení mravov. Rancière vysvetľuje, že v centre hnutia Mája '68 stála kritika vzťahu inštitúcií univerzity a kapitalistickej spoločnosti tým, ako univerzita vyjadrovala a reprodukovala triednu dominanciu: študentov mala pripravovať predovšetkým na rolu aktérov tejto dominancie. Tí však odmietli byť školení na to, aby sa stali pomocnými silami kapitalistického vykorisťovania robotníckej triedy. Túžba pretvoriť miesto, v ktorom sa uskutočňuje proces vzdelávania, prekročila univerzitné kampusy a rýchlo prerástla aj do túžby transformovať miesto, v ktorom sa uskutočňuje materiálna produkcia. Robotníci, ktorí začali generálny štrajk a pripojili sa v uliciach k študentom, odmietli lákavé dohody vyjednané medzi odborárskymi predákmi a manažmentom podnikov. Zaznievali požiadavky ekonomickej demokracie a zamestnaneckej samosprávy. Zamietnutie byrokratického modelu založeného na autorite a hierarchiách išlo ruka v ruku s odvrhnutím konvenčného modelu politickej strany, odborovej organizácie či systémov riadenia verejných inštitúcií a podnikov. Rancière píše, že sekvencia udalostí Mája '68 ukázala obnovenú radikálnosť politiky ako formy kolektívnej invencie: invencia mien, ktoré rozbíjali dané sociálne identifikácie, invencia konania prevracajúca konvenčné sprostredkovávanie definované konsenzuálnym poriadkom, transformácia priestorov a ich symbolických funkcií. V stopách Gillesa Deleuza a Félixu Guattariho rozvíja potenciál Mája '68 ako „udalosti“ autor druhej eseje, filozof Jacques Vincent. Hovorí

o tom, ako táto „udalosť“ vytvárala nové existencie, nové formy subjektivity a otvárala nové perspektívy – treba ich však spoločne aktualizovať a znovu urobiť reálnymi.

Akoby v kontraste voči tomuto vnímaniu stojí Jacques Lacan a jeho skepticizmus, pokiaľ ide o rok 1968: „*v máji sa neodohrala žiadna skutočná udalosť...*“ Jeho psychoanalytické kategórie mu neumožňovali nič iné, než odmietnuť predpokladaný revolučný charakter udalostí. Étienne Balibar sa vo svojej rozsiahlej štúdií o lacanovských štyroch diskurzoch zamýšľala nad tým, ako môžeme interpretovať nesymetrickosť spoločenských vzťahov v spojitosti s rokom '68 a nasledujúcim obdobím, keď prevládal jazyk emancipácie, autonómie, slobody, rovnosti a odmietnutia autority tak, aby nedošlo ku kontrarevolučnému rozpusteniu celého úsilia, ktoré vyvinulo vtedajšie sociálne hnutie.

Trojica esejí venuje pozornosť raným textom filozofa Alaina Badioua z tohto obdobia. Študentská revolta Mája '68 posúvala Badioua čoraz viac k radikálnej ľavici. Pridal sa k Únii marxisticko-leninistických komunistov Francúzska (Union des communistes de France marxiste-léniniste), ktorú považoval za maoistickú organizáciu. Jeden z jej zakladateľov bol významný sociológ a antropológ Sylvain Lazarus. Prvá z trojice, Jana Ndiaye Beránková, porovnáva Jacques-Alaina Millera a Badiouov koncept „sutúry“. Autor druhej eseje, Reza Naderi, analyzuje zasa Badiouov koncept modelu vo vzťahu k politike Sylvaina Lazarusa a Nick Nesbitt premýšľala nad konceptom komodity u Badioua a Marxa vo svetle Badiouovho konceptu modelu. Trom autorom sa podarilo poskladať triptych intelektuálneho posunu Alain Badioua. Beránková ho vykresľuje ako filozofa, ktorý opustil matematický formalizmus v prospech dialektického hnutia revolúcie, napokon oživil súbor politicky orientovaných pojmov ako subjekt, pravda, udalosť a prepojil ich s matematickou ontológiou, prísne axiomatickou. Deje sa tak práve kvôli Badiouovej kritike kapitálu v post-'89 období – založenej nie na *a priori* moralizme alebo vopred daných normách, ale na univerzálnych kategóriách ako rovnosť či spravodlivosť, píše Nesbitt. To, že teoretické debaty súvisiace s rokom 1968 hrajú v Badiouovom myslení veľkú úlohu, bolo cítiť aj počas jeho pražskej prednášky v roku 2014, kde zanechal jasný odkaz: nadviazať v našom priestore na šesťdesiate roky je podstatne zaujímavejšie, ako kopírovať Západ. Prepojenie komunizmu a modernity, teda nie integrácia do Západu, ale pracovanie s našou historickou skúsenosťou, inými slovami, návrat k ideám demokratického socializmu by mal byť základom novej, autentickej politiky. V súlade s Lazarusom by premýšľanie o politike malo byť radikálne pretvorené a oslobodené od presvedčenia, že politika nemôže existovať mimo štátneho aparátu. Entuziazmus pre túto ideu novej politiky pramení práve z étosu Mája '68.

Autori druhej polovice knihy, venovanej Pražskej jari, sa usilujú polemizovať s francúzskymi filozofmi vystupujúcimi v jej prvej časti. Český filozof Michael Hauser vykresľuje Rancièra a Badioua ako mysliteľov, ktorí inklinovali k odmietnutiu emancipačného potenciálu strany a štátu. Tým, že prijali francúzsku maoistickú paradigmu a bojovali proti „brutálnej zotrvačnosti Francúzskej komunistickej strany, odborov a ich násilnému konzervativizmu“, nedokázali priustiť to, že politická inovácia by sa mohla zrodiť uprostred politickej strany akceptujúcej štruktúry štátu. Skúsenosť Pražskej jari, píše Hauser, nás privádza k tomu, že Rancièrove kategórie policajného poriadku a politiky, ktoré presúvajú politiku mimo štátnych a stranických štruktúr, sa v prípade tejto kapitoly československých dejín vôbec nenachádzajú v ostrej kontrapozícii. Kým z Rancièrovej perspektívy proces politickej subjektívizácie stojí v antagonistickej pozícii

voči policajnému poriadku, Pražská jar poskytuje neobyčajný príklad politickej subjektívizácie, ktorá nie je antagonizmom policajného poriadku. Tento vzťah Hauser nazval antinomickou dialektikou. Pražská jar totiž vynašla novú formu mediácie medzi štátostranou a spontánnou politikou, čím zároveň pomohla preklenúť slepú uličku, do ktorej sa často dostáva aj súčasná emancipačná politika balansujúca medzi pokúšením opustiť model politickej strany a nebezpečenstvom pádu do anarchizmu. Hauser používa Badiouove „stopy udalosti“ spôsobom, ktorý mení jej pôvodný antištátnu orientáciu: vládnuca Komunistická strana, reprezentant policajného poriadku (v súlade s Ranciérovým prístupom), sa stala podporným a facilitujúcim elementom pre „stopy udalosti“ tým, že na jar v roku 1968 ako kľúčová inštitúcia reformného procesu inšpirovala občanov, aby vytvárali politický subjekt. Radikálna politika môže tak rehabilitovať stranu i štát. Niektoré protestné hnutia, pripomína Hauser, sa úspešne transformovali do organizovaných štruktúr a prekročili prah štátu ako politická reprezentácia inak spontánnych hnutí. To je podľa Hausera kľúčová otázka súčasnosti: aké sú možnosti mediácie medzi politickou reprezentáciou a protestnými hnutiami, štátom a politickou subjektívizáciou, právom a radikálnou politikou či konsolidáciou a spontánnosťou.

To, že „politika“ nestála v časoch Pražskej jari v opozícii voči „polícii“ uznáva aj Petr Kužel. Kužel sa vo svojej stati venuje zárodkom ekonomickej demokracie a samosprávneho socializmu, nešťastne pochovaného nástupom normalizačného Husákovho vedenia KSČ v roku 1969. Postupná likvidácia podnikových rád tak bola bodkou za celkom novou kapitolou, ktorá otvárala dvere novej praxi demokracie expandujúcej z politickej do ekonomickej sféry a týmto spôsobom aj prekonávala liberálnodemokratické ohraničenie politickej sféry, ktoré už poznáme z našej ponovembrovej skúsenosti s „nedotknuteľnou“ demarkáciou sfér občianskej spoločnosti a štátu. V post-stalinistickej ére všeobecného uvoľnenia bola na stole príležitosť redefinovať právny priestor nielen s cieľom etablovať menej represívnu formu právnej regulácie a praxe, ale zároveň ho otvoriť aj slobodnej ľudskej činnosti. Jan Kober uznáva veľké úsilie, ktoré v tomto smere vyvinuli v Československu viacerí reformistickí právnici. Právny reformizmus, ktorý sa objavil v 60. rokoch, mal totiž napriek svojej pestrosti jednotlivých prúdov spoločného menovateľa: požiadavky na demokratizáciu a prehlbovanie socializmu. Legislatíva týkajúca sa podnikových rád a pokus o vytvorenie nového právneho systému predstavuje podľa Kobera jeden z najoriginálnejších prvkov Pražskej jari a hnutia 60. rokov vôbec.

Počas Pražskej jari sa objavila silná vlna kritiky koncepcie vedecko-technickej revolúcie. Radikálni demokrati, ktorých zastupoval napríklad aj Karel Kosík, odmietali technologický determinizmus a ideu emancipácie ľudstva závisiacu výlučne od ideálu plnej automatizácie. Upozorňovali, že technologický determinizmus, skôr než k emancipácii a demokratickému socializmu, vedie k technokracii. Autor ďalšej eseje, Ivan Landa, stavia práve radikálnu demokratickú kritiku do opozície voči oficiálnemu reformnému komunizmu. Landa artikuluje Kosíkov postoj akceptujúci technologický pokrok ako nevyhnutné, nie však ako dostatočné kritérium pre realizovanie idey socializmu.

Nielen francúzsky Máj '68 bol inšpirovaný maoistickými ideami. Jan Mervart vo svojom texte približuje marginálny, no výrazný prúd, ktorý v Československu stelesňoval Egon Bondy ovplyvnený maoizmom so silným antibyrokatickým podtónom a okolo neho stojaci marxistickí i nemarxistickí intelektuáli. Názorové združenie ľavice aktívne pôsobilo od júna do augusta

1968 a jeho samosprávny socialistický program vytvorený prevažne Bondym je podľa Mervarta najprepracovanejším politickým programom v Československu v tej dobe. Jeho odkaz pre súčasnosť spočíva v tom, že štátny socializmus nemusí byť zákonite nahradený liberálnym politickým poriadkom a obnovením kapitalizmu, ale aj ustanovením samosprávneho, demokratického socializmu. Bodkou za touto časťou knihy je príspevok politickej filozofky Katarzyny Bielińskiej, ktorý sa zameriava na to, ako vlna sociálnych hnutí '68 ovplyvnila dianie v okolitých štátoch sovietskeho bloku a inšpirovala tamjšie intelektuálne prostredie, robotníkov i študentov.

Joseph Grim Feinberg vo svojom postskripte uvažuje nad tým, ako možno zhodnotiť intelektuálne dedičstvo revolúcie. Keď revolúcia zlyhá, je to o to komplikovanejšia úloha. Našťastie, uvádza Feinberg, myšlienky revolúcie tak zostávajú ušetrené škaredej stigmy moci. Revolúcie 1968 nám ukazujú, ako sa môžeme pripraviť na revolúcie, ktoré prídu. Kniha *Revolutions for the Future* nám nielenže odкрýva zabudnutý odkaz historických udalostí, ktoré dali vzniknúť novým filozofickým konceptom. Môže nám tiež pomôcť nadviazať na to, čo sa vplyvom rôznych faktorov nepodarilo dokončiť v roku 1968 i v roku 1989 a uvažovať nad étosom našich budúcich orientácií v ohnivkách reťaziacich sa kríz.

Michael Augustín